

JOAN DE MONTSERRAT OLIM DE SUELVES, SISÈ MARQUÈS DE TAMARIT (1761-1844)

Salvador-J. Rovira i Gómez

Joan Nepomucè de Montserrat *olim* de Suelves, sisè marquès de Tamarit, vingué al món al castell d'Altafulla, el 31 de maig de 1761, del matrimoni del noble aragonès Joaquín de Suelves y Zamora, cavaller de l'hàbit de Sant Joan i primer tinent del regiment de Guàrdies Espanyols, fill de Melchor Claramunt Pérez de Suelves i de María de Zamora y Pérez Manrique, naturals de Barbastre i senyors dels llocs de Suelves i Artasona, amb Baltasara de Montserrat i d'Ustàriz, cinquena marquesa de Tamarit, filla de Josep de Montserrat i de Peguera, quart marquès de Tamarit, i de Catalina de Ustàriz.⁽¹⁾

LA FAMÍLIA

El familiar més pròxim és la seva germana gran Josepa, que es maridà amb el vigatà Joan de Prat i de Moret, fill d'Antoni de Prat i Ramona de Moret.⁽²⁾

Entre els familiars consanguinis per part de pare hem d'esmentar els oncles Josefa, Alberto, Petronila i Gertrudis de Suelves y Zamora i els cosins Petronila, José Mariano i Alberto de Suelves y de Azlor. Josefa restà fadrina i fou l'hereva de la seva mare; morí entre els anys 1773 i 1775.⁽³⁾ Alberto es casà dos cops: el primer, el 1742, amb María Eulalia de Marín y de Bournonville, filla d'Antonio de Marín y Suelves i d'Eulalia de Bournonville y Erill, tercers

1. SUELVES Y DE GOYENECHÉ, Carmen, *Orígenes de la Casa de Montserrat de los Marqueses de Tamarit según datos históricos y originales que obran en el archivo de la casa*, Algeciras, Talleres gráficos regimiento de infantería número 1, 1943, p. 13s.

2. AHT (Arxiu Històric de Tarragona) RHPT (Registre d'Hipoteques del Partit de Tarragona), 26, f. 245v.

3. AHPH (Archivo Histórico Provincial de Huesca).PB (Protocols de Barbastre). Sig. 5089, f.5; 5090, f. 61. La informació notarial procedent de l'arxiu d'Osca ens ha estat facilitada per Josep Lluís Suelves.

comtes de Bureta, i el segon, el 1780, amb María Josefa de Azlor y Villavicencio; del primer matrimoni no tingué descendència i per això, en el testament que atorgà a Barbastre l'11 de novembre de 1775, quan encara no havia celebrat les segones noces, nomenà hereu el nebot català a qui anomenava Juan José de Suelves Montserrat y Ustàriz Claramunt y Oriola, Ruiz de Castilla y Urriés.⁽⁴⁾ Petronila es féu monja del monestir de Santa Maria de Casbas, i Gertrudis es casà amb Pedro Gual y Basco, natural de Tuy, amb qui establí capítols matrimonials el mes de novembre de 1747.⁽⁵⁾ Pel que fa als cosins Suelves Azlor direm que Petronila contragué matrimoni amb Gaietà de Planella, comte de Llar,⁽⁶⁾ que José Mariano fou l'hereu dels seus pares i rebé, el 6 d'agost de 1804, el títol de marquès d'Artasona,⁽⁷⁾ morí sense fills i fou heretat pel seu germà Alberto, segon marquès d'Artasona.⁽⁸⁾

Entre els parents per part de mare recordarem la tia Maria de Montserrat i d'Ustàriz, que el 2 de setembre de 1810 gaudia de bona salut i vivia al castell d'Altafulla.⁽⁹⁾

EL MATRIMONI

El 16 de novembre de 1784, amb 23 anys, es mullerà a Tortosa amb Maria Lluïsa de Riu i de Cruïlles, filla d'Antoni de Riu i Morales i d'Antònia de Cruïlles i de Pedratallada, pubilla de la important família tortosina dels Riu.⁽¹⁰⁾

L'enllaç matrimonial amb la pubilla Riu el vinculà a Tortosa –mentre visqué la seva mare, la marquesa Baltasara, residí al palau dels Riu que s'aixecava al costat del portal del Romeu, en el solar de l'actual casa Grego, una de les joies modernistes tortosines, i treia façana a la plaça de la Cinta– i el féu esdevenir cunyat de Benet de Bellet i Witz, segon marquès de Bellet de Mianes, ja que aquest noble estava casat amb Joaquina de Riu i de Cruïlles, germana de la seva esposa.⁽¹¹⁾

Maria Lluïsa de Riu morí a Tortosa a dos quarts de quatre de la matinada del 2 d'abril de 1830 d'un atac de feridura que patí el 29 de març.⁽¹²⁾

4. AHPH. PB. Sig. 5090, f. 41.

5. AHPH. PB. Sig. 4959, f. 112.

6. AHT. PTO. Sig. 924, f. 42; 3034, f. 442.

7. GONZÁLEZ-DORIA, Fernando, *Diccionario heráldico y nobiliario de los reinos de España*, Madrid, Editorial Bitágora, 1987, p. 72.

8. AHT. PTO. Sig. 3213, f. 225.

9. ACVE (Arxiu Històric Comarcal del Vendrell). Sig. VI, 2/5, f. 111.

10. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., *Els nobles de Tortosa (segle XVIII)*, Tortosa, Centre d'Estudis Francesc Martorell, 1999, p. 177.

11. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., "Els Riu, de Tortosa, família política del sisè marquès de Tamarit", *Estudis Altafullencs*, 18 (1994), p. 31-42.

12. HMT (Hemeroteca Municipal de Tarragona) FM (Fons Martí). Doc. 650.

ELS FILLS

Del matrimoni Suelves-Riu nasqueren a Tortosa cinc fills: Baltasar, Antoni, Maria Josepa, Maria Ignàsia i Lluís de Suelves i de Riu.

Baltasar, el primogènit, morí fadrí entre el 25 de novembre de 1803 i el 2 de setembre de 1810, dates del testament i el codicil de Maria de Montserrat i d'Ustàriz ja que en el primer document consta com a viu, i per això la testadora li fa una deixa de 600 lliures, i, en el segon, es diu que s'ha mort i es disposa que els diners que li estaven reservats siguin repartits entre els seus tres germans.⁽¹³⁾

Antoni nasqué el 18 d'octubre de 1788 i esdevingué, per mort del seu germà Baltasar, l'hereu dels seus pares. Seguí la carrera militar i l'any 1815 era tinent coronel i primer tinent del Reial Cos de Guàrdies Espanyols. Durant la guerra del Francès participà en diverses accions bèl·liques i en els dos setges de Saragossa, fins que fou fet presoner i conduït a Neuchatel.⁽¹⁴⁾ Es mullerà a Madrid, el 30 d'abril de 1815, amb Mercedes de Ustàriz, filla del brigadier Miguel Antonio de Ustàriz, virrei de Puerto Rico, i els seus pares, per tal que afrontés dignament la nova situació familiar, li assignaren una pensió mensual de 64 duros que es mantindria fins a la mort d'un d'ells ja que aleshores no li faria falta pel fet que entraria "*en el goce y posesión del mayorazgo del que falleciere*".⁽¹⁵⁾ Els capitols matrimonials els establí amb posterioritat a les noces, el 2 d'octubre de 1819, i, en ells, els seus pares li feren donació dels seus béns per a després de la mort del darrer d'ells; es reservaren 16.000 lliures per a testar (10.000 el pare i 6.000 la mare) i 30.000 per pagar les llegítimes dels altres fills.⁽¹⁶⁾ Fou cap del partit reialista de Tortosa i durant la primera carlinada emigrà a França, on es trobava el 25 de febrer de 1841,⁽¹⁷⁾ i hi romangué fins l'any 1844 en què retornà a Espanya.⁽¹⁸⁾ Morí a Tarragona el 4 de novembre de 1862.⁽¹⁹⁾

A Maria Josepa el seu pare li deixà, en el testament de 1815, 11.000 lliures i "*lo que se necesita para equiparla con cómodas, ropas y demás, según el estilo de Cataluña y como se practicó con mi hermana*" i, si romania fadrina, li assignava "*todo lo necesario a la vida humana de comer, beber, vestir y calzar*" més una pensió anual de 200 lliures.⁽²⁰⁾ Maria Josepa degué restar fadrina, almenys aquest era el seu estat el 16 de juny de 1831 en què aprofità un sojorn al castell d'Altafulla per atorgar al seu germà Antoni poders perquè li administrés els seus béns.⁽²¹⁾

Maria Ignàsia s'amaridà el 1819 amb Mariano López Fernández de Heredia Azcón y Villavicencio, comte de Bureta, primogènit de Juan Crisóstomo

13. ACVE. Sig. VI, 2/2, f. 230; 2/5, f. 111.

14. SUELVES, C., *Orígenes*, p. 15.

15. AHT. PTO. Sig.: 3042, f. 581.

16. AHT. PTO. Sig.: 3046, f. 503.

17. AHT. PT. Sig.: 1005, f. 35v.

18. SUELVES, C., *Orígenes*, p. 15.

19. *Ibid.*

20. AHT. Testaments closos de Tortosa, caixa núm. 2.

21. AHT. PT (Protocols de Tarragona). Sig.: 1002, f. 111.

López Fernández de Heredia i de María de la Concepción Azcón y Villavicencio, una de les heroïnes dels setges de Saragossa.⁽²²⁾ La parella establí capítols matrimonials a la capital aragonesa el gener de 1819 i en ells actuà en nom dels pares de l'esposada Josep Darà i Sans de Cortés, baró de Purroy, ja que a causa de "*la inconstancia del tiempo*" no hi pogueren anar.⁽²³⁾ El casament de la filla obligà a Joan de Suelves a contreure un deute de 7.200 lliures amb el comerciant reusenc Julià Ribatallada ja que, en aquell moment, no disposava de suficient numerari per atendre les despeses de la cerimònia i de l'aixovar de la núvia.⁽²⁴⁾

Lluís nasqué entre 1791 i 1797 ja que el setembre de 1805 tenia més de 8 anys i menys de 14. Aleshores la família devia tenir la intenció de dedicar-lo al servei de l'Església i per això començaren a reservar-li benifets com ara el de la Mare de Déu del Roser, de l'església de Besseit, fundat per Eulàlia de Canela i del que n'era patrona la seva tia Joaquina de Riu, marquesa de Bellet de Mianes.⁽²⁵⁾ Nou anys més tard hi hagué una nova orientació de la vida de Lluís ja que el servei a l'Església fou substituït pel servei al rei i és per això que els seus pares, el 29 d'octubre de 1814, li prometeren 20 rals diaris d'assistència per tal d'atendre les necessitats que tindria com a cadet i per a garantir-la-hi hipotecaren una masia de 20 jornals que posseïen al terme de Tortosa.⁽²⁶⁾ El pare, el 2 d'octubre de 1819, li assegurà l'esdevenidor en disposar que si restava fadrí havia de viure a la casa pairal i l'hereu li havia de passar una pensió anual de 300 lliures.⁽²⁷⁾

EL TÍTOL DE MARQUÈS DE TAMARIT

La mort de la seva mare, el 19 d'abril de 1794, convertí a Joan de Suelves en marquès de Tamarit,⁽²⁸⁾ l'acceptació de l'herència materna l'obligà per vincle a anteposar el cognom matern al patern per la qual cosa apareix en la documentació com a Joan de Montserrat i de Suelves i no pas com a Joan de Suelves i de Montserrat.

Oficialment entrà en possessió del títol de marquès el 28 d'agost d'aquell mateix any en què se li atorgà la reial carta de successió al títol.⁽²⁹⁾

22. AHT. PTO. Sig.: 3046, f. 14.

23. AHT. PTO. Sig.: 3045, f. 743.

24. AHT. PT. Sig.: 998, f. 262.

25. AHT. PTO. Sig.: 3024, f. 757.

26. AHT. PTO. Sig.: 3039, f. 577.

27. AHT. PTO. Sig.: 3046, f. 504.

28. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., *Rics i poderosos, però no tant. La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII*, Tarragona, Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000, p. 153.

29. AHNM (Archivo Histórico Nacional de Madrid). Títols del regne i grandeses. Lib.: 2374, f. 7.

PARTICIPACIÓ EN LA GUERRA GRAN

Una de les primeres qüestions importants amb què Joan de Suelves es trobà com a marquès de Tamarit fou el conflicte entre Espanya i França que a Catalunya hom coneix com la Guerra Gran.

La primera implicació en la contesa li arribà el maig de 1794 amb la restauració del sometent i la constitució, dins de la seva organització, del cantó d'Altafulla⁽³⁰⁾ per tal d'aconseguir la màxima contribució possible a la lluita contra el francès.

El marquès de Tamarit fou nomenat promotor del cantó altafullenc, junt amb Antoni de Martí i Franquès i Joan Gibert, amb l'encàrrec de tirar endavant la qüestió del sometent en la seva demarcació. Tot fa pensar que la nominació del marquès de Tamarit com a promotor no passà de ser honorífica i que el treball recaigué en els altres dos promotors.⁽³¹⁾

Amb motiu de la mobilització dels miquelets, la Junta per a l'armament i Terços del partit de Tarragona li oferí, com a la resta de nobles de la demarcació, ocupar una de les places d'oficial del terç de miquelets del partit, però rebutjà la invitació per carta al·legant manca de salut, concretament deia: *"es bien notorio la falta de salud que he experimentado por onze meses continuos de tercianas y cortanas con otros trastornos intermedios, que me quebrantaron y dejaron tan abatido, que haún no he logrado poder volver a recobrar la entera salud que antes disfrutava, y por lo tanto no estoy en disposición de poder servir fatigas y mucho menos las que prestare de si la carrera militar en la guerra"*. L'excusa del marquès de Tamarit no és pas una excepció entre les respostes dels nobles camptarragonins ans la norma ja que la gran majoria defugiren el servei i en fer-ho posaren de manifest, ells que es tenien per paradigmàtics, que no estaven a l'alçada del que les circumstàncies els demanaven.⁽³²⁾

PARTICIPACIÓ EN LA GUERRA DEL FRANCÈS

En arribar la guerra del Francès el marquès de Tamarit es manifestà en contra dels invasors i a favor dels que volien mantenir en el tron Ferran VII.

La seva destacada posició social no li permeté restar al marge del conflicte i hagué de participar de grat o per força en el moviment opositor als napoleònides.

El caire revolucionari que el moviment de resistència al francès havia pres en alguns pobles l'afectà directament ja que les autoritats revolucionàries de la

30. L'integraven Altafulla, la Riera i Virgili, el Catllar, Torredembarra, Creixell, Clarà, Ferran, Cocons, Tamarit, Molnars, Quadra de Torrell, la Secuita, l'Argilaga i Montbuí.

31. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., *La Guerra Gran a Altafulla (1793-1795)*, Altafulla, Centre d'Estudis d'Altafulla, 1993.

32. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., "La noblesa del Camp de Tarragona i el servei de miquelets (1795)", *Paratge*, 3-4 (1992-1993), p. 65-76.

Riera de Gaià s'apoderaren dels fruits decimals que li corresponien com a senyor jurisdiccional per destinar-los a les despeses de la guerra. Davant l'atemptat contra els seus drets senyorials presentà una protesta a la Junta corregeïmental la qual, l'octubre de 1808, formà causa contra les autoritats rierenques a qui obligà a retornar els fruits manlevats.⁽³³⁾

En els primers dies de desembre de 1808 el trobem recorrent el Baix Gaià com a comissionat de la Junta Superior de Catalunya i amb l'encàrrec de recaptar diners per a les despeses de la guerra; aconseguí recaptar un total de 29.706 rals, però els diners que ingressà en caixa foren 34.706 rals ja que a la suma aconseguida hi afegí 5.000 rals de la seva butxaca.⁽³⁴⁾

Els electors dels diputats a Corts que s'aplegaren del 22 al 25 de febrer de 1810 per elegir les persones que havien de representar Catalunya a les Corts que s'havien de celebrar a Cadis l'elegiren diputat suplent i ben segur que aquesta circumstància pot explicar el fet que fos ell el darrer diputat català que jurà el càrrec ja que no esdevingué diputat en ferm fins que no hi hagué una vacant.⁽³⁵⁾ La seva activitat com a diputat per Tarragona a les Corts de Cadis començà el 20 de juny de 1811 que jurà el càrrec.⁽³⁶⁾ Des del primer moment s'integrà en el grup de representants catalans –Fèlix Amat, Ramon Utgés, Francesc Calvet, Ramon de Lladós, Francesc Papiol, Fèlix Aytés– que votaven negativament els acords més progressistes i a la fi, com destaca Carmen de Suelves, “*fue uno de los contados [diputats] que votaron en contra de la Constitución*”.⁽³⁷⁾

En retornar a Catalunya es trobà amb les reclamacions del pagament del cadastre que li feien els pobles on tenia propietats i això no pas per aversió a la seva persona ans pel requeriment de la hisenda que els exigia el lliurament de la contribució. La “pretensió” dels seus vassalls de cobrar-li el cadastre l'irrità d'allò més i per això presentà, el 13 de novembre de 1813, a les autoritats el recurs següent:

“Dn Juan de Montserrat y de Suelves, marqués de Tamarit, residente en la villa de Altafulla, corregimiento de Tarragona, atentamente a V.S. expone: Que quando esperaba descansar de los trabajos y graves fatigas que ha sufrido siendo diputado en las Cortes Generales y Extraordinarias de la Nación, y apenas regresado de la ciudad de Cádiz, se ve dolorosamente agoviado con las más indiscretas solicitudes de varios pueblos que con fuertes amenazas le exigen las contribuciones de catastro por los años de su permanencia en la Corte, siendo así que todos sus bienes y rentas, por los cuales los exigen, han sido confiscados por los enemigos que han cobrado los respectivos réditos sin haver el Exponente por lo mismo podido percibir lo más mínimo desde la desgraciada caída de Tarragona [28 de juny de

33. RECASENS I COMES, Josep M., *La revolución y guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*, Tarragona, Reial Societat Arqueològica Tarraconense, 1965, p. 134.

34. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., *La guerra del Francès a Altafulla. 175è aniversari de la batalla d'Altafulla*, Altafulla, Centre d'Estudis d'Altafulla, 1987, p. 29.

35. AHE. PT. Sig.: 842, f. 29.

36. JARDÍ, Enric, *Els catalans de les Corts de Cadis*, Barcelona, Editorial Rafael Dalmau, 1963, p. 16.

37. SUELVES, Carmen, *Orígenes*, p. 14.

1811]. *Tan injusta petición sobre ser la más inhumana y contraria a la recta razón y al común sentido de ser directamente opuesta a las máximas y resoluciones de la soberanía nacional que justamente ha coincidido ser una iniquidad exigir a los infelices pueblos que han sido dominados de los enemigos las contribuciones que hubieran voluntaria y satisfactoriamente pagado, sino hubiesen lamentablemente estado baxo el orrendo yugo de los invasores*”.

La sol·licitud d'exempció de les contribucions cadastrals corresponents als anys de la guerra del Francès fou atesa favorablement per les autoritats ja que consideraren la petició “*ser fundada en equidad*” per tal com la confiscació dels béns que havia patit sota el domini napoleònic es fonamentava “*en odio del servicio que ha hecho a la Patria y a la causa en nuestra defensa*”. Sabem, doncs, que el marquès restà eximit de pagar el cadastre, però desconeixem si als pobles se'ls permeté rebaixar del total de la contribució cadastral la part de Joan de Montserrat o foren obligats a assumir-la mitjançant el repartiment entre la resta dels contribuents encara que molt ens temem que això fou el que s'esdevingué.⁽³⁸⁾

L'etapa caditana del marquès de Tamarit es pot donar per acabada el 25 de maig de 1815 que, de Tortosa estant, atorgà poders a l'advocat Joan de Batlle perquè es presentés en nom seu davant la Intendència de Catalunya a cobrar els sous de diputat que tenia pendants.⁽³⁹⁾

EL PATRIMONI

El patrimoni de Joan de Montserrat es repartia entre dos conjunts: a) el vinculat, heretat de la seva mare, i b) l'adquirit per ell.

Patrimoni vinculat

Es trobava repartit entre Tarragona, Botarell, Reus, el Territori de Tarragona, el Morell, la Pobla de Mafumet, Molnars, Ferran, Tamarit i Altafulla.

A Tarragona disposava del palau de la Cambreria al pla de la Seu, que estava en mans de la família des dels anys quaranta del segle XVII. Com que era la residència marquesal a la ciutat no s'arrendava, tret d'algunes ocasions excepcionals com ara el període del Trienni Liberal en què l'administrador aprofità l'avinentsa de l'absència del marquès a causa de les dificultats polítiques de l'època per arrendar-lo per mesos al comptador de la Reial Duana de Tarragona.⁽⁴⁰⁾

Les propietats de Botarell eren una vinya i el castell del poble.

38. ACVE. Sig. VI. 2/7, f. 16v.

39. AHT. PTO. Sig.: 3040, f. 472.

40. AHT. PT. Sig.: 889, f. 82.

A Reus posseïa un casal al carrer Major el qual no solia utilitzar per la qual cosa era arrendat a particulars (l'any 1818 ho fou al preu anual de 300 lliures).⁽⁴¹⁾

Al Territori de Tarragona era propietari del mas de Quart, també conegut com de Montserrat i de Tamarit, a la partida Plans de Quart, situat entre el mas de Barberà i el de Bartolí.⁽⁴²⁾ Aquesta propietat era important i el marquès de Tamarit, per tal de fer-la més rendible, es posà d'acord amb el propietari del veí mas de Barberà, l'altafullenc Tomàs Vives i Plana,⁽⁴³⁾ per fer bastir una mina per al rec de les hisendes respectives; el conveni entre ambdós propietaris s'escripturà el 29 d'abril de 1794 i Tomàs Vives restà encarregat de tirar endavant la construcció de la mina, les obres de la qual començaren el 17 de juliol de 1796 i no restaren enllestides fins el 1799 amb una despesa de 8.818 lliures, 13 sous i 6 diners que fou pagada a mitges pels dos propietaris.⁽⁴⁴⁾ Les millores del mas no es reduïren a la construcció de la mina ja que, el 13 d'abril de 1801, aconseguí adquirir de Cristòfol Bages i per 1.500 lliures, 5 jornals de vinya i oliveres situats al costat de les terres del mas i els afegí al vincle establert per la marquesa Baltasara.⁽⁴⁵⁾ L'explotació de la propietat es feia a base d'arrendaments i com a exemple direm que del 1800 al 1804 estigué arrendat a Joan Mestre, pagès del Morell, pel preu anual de 405 lliures.⁽⁴⁶⁾ Per acabar manifestarem que al mas hi havia ramaderia; ens ho prova el fet que l'1 de març de 1830 Josep Ramon, batlle de la Pobra de Mafumet, es presentà a la hisenda i s'emportà una vintena de caps de bestiar.⁽⁴⁷⁾

Als termes del Morell i de la Pobra de Mafumet, els Montserrat posseïen diverses finques adquirides en el temps que senyorejaren la primera població: un forn de pa al Morell i tres horts a la Quadra de Recasens, del terme de la Pobra, de 20 quarteres i 7 quartans la primera i de 8 quarteres i 6 quartans cada una de les altres dues. Totes aquestes propietats eren arrendades; del forn de pa coneixem els arrendaments establerts els anys 1818, 1821, 1823 i 1840 (el primer i el tercer per un quadrienni, el segon per un bienni i el quart per tres anys i mig) a Francesc Queralt, Magí Catà, Antoni Estivill i Josep Guillemó, forners del Morell, pel preu mitjà anual de 54 lliures.⁽⁴⁸⁾ La finca de vint quarteres fou arrendada el 17 de juliol de 1822 per un termini de quatre anys a Domènec Dalmau, pagès de la Pobra de Mafumet, per 1.360 lliures,⁽⁴⁹⁾ mentre que les de vuit quarteres ho foren de l'1 de novembre de 1825 al 31 d'octubre de

41. AHT. PT. Sig.: 998, f. 265.

42. AMIGÓ ANGLÈS, Ramon, *Materials per a l'estudi dels noms de lloc i de persona, i renoms, del terme de Reus*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1988, p. 576.

43. Pel que fa a Tomàs Vives podeu consultar Salvador-J. ROVIRA I GÓMEZ, "La família Vives, d'Altafulla (segles XVIII i XIX)", *Estudis Altafullencs*, 12 (1988), p. 27-38.

44. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., "Una hisenda de "Lo Territori" de Tarragona: el mas de Barberà (1633-1856)" dins DD.AA., *La Canonja: llocs, termes i un capbreu*, La Canonja, Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví, 1987, p. 150s.

45. AHT. PR (Protocols de Reus). Sig.: 316, f. 185v.

46. AHT. PT. Sig.: 581, f. 81.

47. AHT. PT. Sig.: 894, f. 18.

48. AHT. PT. Sig.: 998, f. 167; 999, f. 56, i 1000, f. 121.

49. AHT. PT. Sig.: 999, f. 57.

1829 al suara mencionat Domènec Dalmau i a Antoni Blasi, també pagès de la Pobra de Mafumet, per 578 lliures cadascuna, d'aquestes dues darreres finques coneixem altres dos arrendaments establerts el gener de 1837 i el març de 1841 a Marià Pedrell, pagès de la Pobra de Mafumet, per un termini de quatre anys i 589 lliures cadascun.⁽⁵⁰⁾

Al Baix Gaià disposava del mas de Jover (Tamarit), de l'Hort del Senyor (Altafulla), del molí del Pas i dels castells de Ferran, Molnars i Altafulla.

Patrimoni adquirit

El marquès de Tamarit en el decurs de la seva vida i a més dels 5 jornals afegits al mas de Montserrat, comprà aquestes propietats: a) una finca plantada de vinya i garrofers a la partida tamaritenc del Mas Vell, b) un terreny amb un cup a la Nou de Gaià, i c) un terreny de 22 jornals plantats d'oliveres i garrofers a la partida tortosina de Bitem que li cedí Jacint Carles, pagès de Tortosa, el 2 de maig de 1830 per 450 lliures valencianes⁽⁵¹⁾. Aquestes tres finques les deixà al seu hereu amb la qual cosa s'afegiren al patrimoni vinculat heretat per aquest.⁽⁵²⁾

Els administradors

Els marquesos de Tamarit deixaven el patrimoni i els interessos en mans d'administradors que en tenien cura a canvi d'una compensació econòmica i Joan de Montserrat no en fou pas l'excepció.

Al sisè marquès li coneixem tres administradors: Francesc Calaf, abans i durant la guerra del Francès, i Gregori Oliva i el seu fill Pere, després de la concesa.

Francesc Calaf nasqué a Vila-rodonà, no estava casat i morí a Altafulla en una data que cal situar entre el 18 d'octubre de 1818 que atorgà testament i l'11 de novembre d'aquell mateix any que dit document fou obert.⁽⁵³⁾

Gregori Oliva i Capdevila era natural de Cabra, fill de Pere Oliva i de Maria Antònia Capdevila, i s'establí a Altafulla després de la guerra contra els napoleònides. Es casà dos cops: el primer amb Tecla Font, que va fer testament l'11 de març de 1813, i el segon amb Maria Garcia amb la qual establí capítols matrimonials el 23 de maig de 1814. Del primer matrimoni nasqueren dos fills –Pere i Gregori Oliva i Font– i del segon tres –Maria, Antònia i Joan Oliva i Garcia. Aconseguí fer-se amb un bon patrimoni distribuït per diverses poblacions del Camp de Tarragona i disposar dels diners necessaris per fer cursar carrera universitària als fills.⁽⁵⁴⁾ El 1825 havia d'ocupar el càrrec de batlle d'Alta-

50. AHT. PT. Sig.: 1001, f. 26 i 27v.; 1004, f. 5 i 22.

51. AHT. PTO. Sig.: 3215, f. 101.

52. AHT. PT. Sig.: 1003, f. 27v.

53. ACVE. PTO. Sig. VI, 3/16, f. 17

54. AHT. PT. Sig.: 1003, f. 55.

fulla, però el protestà al·legant que com apoderat del marquès de Tamarit no disposava lliurement del seu temps ja que havia d'estar en tot moment en disposició de rebre les ordres del seu senyor.⁽⁵⁵⁾ La nit del 29 d'octubre de 1832 un grup de set o vuit homes uniformats trucà a la porta de la casa del batlle d'Altafulla i li demanà que els obrís la porta ja que havien de parlar amb ell per una denúncia que havien rebut; bon punt els obrí l'agafaren i l'obligaren a acompanyar-los en la visita a diversos habitatges de famílies benestants, una d'aquestes cases fou la de Gregori Oliva a qui robaren tots els diners que tenia a casa.⁽⁵⁶⁾

Pere Oliva i Font degué néixer el 1805 ja que l'octubre de 1833 declarà tenir 28 anys. Era doctor en dret i advocat i el 8 d'abril de 1835 establí capítols matrimonials amb l'altafullenca Tecla Baradat i Espina, filla d'Andreu Baradat i Maria Espina, dotada per la seva família amb nou milers de lliures.⁽⁵⁷⁾ Oliva i Font era més papista que el Papa o més marquès que el Marquès. Aquesta manera de ser resta de manifest en la correspondència creuada entre ell i Francesc de Martí i Móra, sostinguda per qüestions de l'administració marquesal; així, per exemple, el 12 de setembre de 1832, a un mes de la mort d'Antoni de Martí i Franquès, Oliva escriví a Francesc de Martí per exigir-li amb to prepotent que *"por todo el día diez y siete del corriente mes, pasará V. personalmente o por medio de su apoderado"* pel castell a capbrevar les finques que tenia a la Riera, Virgili, Ferran i Cocons.⁽⁵⁸⁾ L'estil d'Oliva ofengué Francesc de Martí que li respongué, el dia 14 de setembre, dient-li que considerava els termes de la seva carta *"poco decorosos a mi carácter"* i, com aquell que no vol la cosa, posa a Oliva en el seu lloc recordant-li l'antiga amistat que la casa de Martí té amb la dels marquesos de Tamarit i, concretament, amb el sisè marquès, i li indica de manera molt clara la diferència social que hi ha entre ambdós.⁽⁵⁹⁾

LA CONDICIÓN DE SENYOR FEUDAL

Les senyories de 1811 a 1821

Ben segur que el marquès de Tamarit degué seguir atent i preocupat les discussions entorn de l'abolició dels senyorius que s'iniciaren l'1 de juny de 1811 amb la presentació pel diputat gallec José Alonso y López de la proposició de llei per a la *"reincorporación a la Corona de los bienes y poderes sustraídos"* i concloueren, el 6 d'agost, amb el decret que abolia els senyorius, i sens dubte que

55. AMA (Arxiu Municipal d'Altafulla). Actes municipals de l'any 1825.

56. AMA. Actes municipals de l'any 1832.

57. AHT. PT. Sig.: 1003, f. 65.

58. HMT (Hemeroteca Municipal de Tarragona) Fons Martí, doc. 605.

59. HMT. Fons Martí, doc. 606.

es degué preguntar, com el diputat per Extremadura Manuel Luján, si l'abolició dels senyorijs era el premi que la nació donava a l'heroisme dels senyors o a la pèrdua de rendes o a la utilització de part d'aquestes en la guerra o, en darrer extrem, amb el segrest dels seus béns pels francesos.⁽⁶⁰⁾

El decret del 6 d'agost de 1811 disposà la incorporació a l'Estat dels senyorijs jurisdiccionals de qualsevol classe i condició i l'abolició dels privilegis exclusius, privatijs i prohibitius pels quals el senyor imperava damunt la pesca, la caça, els forns, molins, l'aprofitament d'aigües, els boscos, etc., en el benentès que tot això quedava per a l'ús lliure de les poblacions.

La disposició de les Corts de Cadis creà dificultats entre els senyors i els seus antics vassalls pel que feia a la presentació dels títols que garantien les relacions entre senyors i vassalls ja que o bé els senyors continuaven percebent els drets senyorijs fins que els pobles demostrassin llur caràcter jurisdiccional o bé havien de cessar tots els pagaments fins que els senyors acreditessin que les prestacions, els drets i rendes que pretenien seguir cobrant no tenien tal caràcter jurisdiccional i que posseïen títols legítims per percebre'ls.⁽⁶¹⁾

El conflicte no s'aclarí fins al cap de dos anys, el 1813, que les Corts, davant la disparitat de criteris i la desorientació que regnava en els diversos tribunals del país, designaren una comissió per a l'estudi de la qüestió, la qual s'inclinà vers el parer dels pobles, i declarà que als posseïdors d'una senyoria no se'ls podia considerar com a amos fins que no justifiquessin que ho eren.⁽⁶²⁾

La conclusió de la disputa a favor dels municipis no tingué transcendència ja que quasi coincidí amb el retorn de Ferran VII i la restauració del règim imperant a Espanya el 1808 que, pel que feia als senyorijs, tingué la seva manifestació en la R.C. del 15 de setembre de 1814 que disposava que

“...los llamados señores jurisdiccionales sean reintegrados inmediatamente en la percepción de todas las rentas, frutos, emolumentos, prestaciones y derechos de su señorío territorial y solariego, y en la de todos los demás que hubiesen disfrutado antes del seis de agosto de mil ochocientos once, y no traygan notoriamente su origen de la jurisdicción y privilegios exclusivos, sin obligarles para ello a la presentación de los títulos originales, cuyo reintegro sea y se entienda con recudimiento y devolución de los frutos y rentas que hayan producido o debido producir desde el día en que se hayan causado los despojos, todo con la calidad de por ahora y sin perjuicio de lo que Yo resuelva a consulta de mi Consejo acerca de la nulidad, subsistencia o revocación del Decreto de las Cortes generales y extraordinarias de seis de agosto de mil ochocientos once sobre abolición de señoríos”⁽⁶³⁾

60. HERNÁNDEZ MONTALBÁN, Francisco J., *La abolición de los señoríos en España (1811-1837)*, València, Universitat de València, 1999, p. 63.

61. MOXÓ, Salvador de, *La disolución del régimen señorial en España*, Madrid, CSIC, 1965, p. 73.

62. MOXÓ, *La disolución*, p. 76.

63. *Ibid.*, p. 231.

Als senyors, però, no se'ls tornà la jurisdicció i la perderen definitivament el 30 de novembre de 1815 en decretar-se que

“...los ayuntamientos plenos y no el Consejo abierto de los pueblos que fueran de señorío, cuyos dueños jurisdiccionales nombraban sin propuesta de aquellos para todos los oficios de justicia y cabildo, hagan a su debido estas propuestas de tres personas para cada uno de dichos oficios y los pasen por medio del corregidor del partido a los acuerdos de las chancillerías y audiencias respectivas para la confirmación de los propuestos”,⁽⁶⁴⁾

ja que els ministres de Ferran VII donaren com a bona la unificació jurisdiccional realitzada per les Corts de Cadis, les quals els serviren amb safata una resolució cobejada des de feia temps per l'absolutisme i que no s'havia dut a la pràctica per manca d'oportunitat.

La R.C. de 15 de setembre de 1814 fou desatesa per un gran nombre de pobles sotmesos al règim senyorial que es resistien al pagament de les rendes. Davant l'incompliment dels pobles, la grandesa elevà una representació al rei en la qual se sol·licitava que mentre no es resolgués l'expedient de senyoria es manés als pobles que complissin els pactes i contractes que els obligaven al pagament de les rendes que no estaven derogades expressament per la R. C. de 15 de setembre, sense que poguessin negar el pagament sota pretext d'exigir documents ni deixar de contribuir mentre el tribunal competent no declarés insuficient el títol del perceptor. A aquesta representació seguí la del 30 d'abril de 1816 en què deien que els pobles seguien contraposant a la R. C. de 1814 el decret de 6 d'agost de 1811 i per això sol·licitaven la devolució de les jurisdiccions. Davant les peticions de la grandesa, la Corona demanà el parer dels fiscals que dictaminaren que la jurisdicció pertanyia al rei i que l'interès polític estava en l'eliminació de les diferències de l'administració de justícia entre els pobles de senyoriu i els de reialenc. Tot plegat era el resultat de la crisi hisendística del país que obligava a introduir mesures reformadores les quals serien impossibles d'aplicar si els òrgans encarregats d'efectuar-les estaven sota el control dels senyors. La culminació de la línia de concentració i centralització jurisdiccional i governativa dels pobles arribà el 25 de novembre de 1819 mitjançant una R. C. que disposava

“... que los oficios de Regidores, Procuradores, Alguaciles Mayores y sus Tenientes, y todos los demás que antes se proveían por los dueños jurisdiccionales en todos los pueblos del reino, cuyo origen proceda de la jurisdicción, se confieran por ahora por S. M. A consulta de este Supremo Tribunal, bajo las mismas reglas que están acordadas para la provisión de las escribanías que fueron de señorío”,⁽⁶⁵⁾

64. Citat per Miguel ARTOLA a *La España de Fernando VII*, Madrid, Espasa-Calpe, 1968, p. 554.

65. MARTÍN DE BALMASEDA, F., *Decretos del Rey D. Fernando VII. Recopilados por...* Madrid 1819, p. 472.

El marquès de Tamarit intentà aplicar en les seves senyories i concretament a Altafulla, la R.C. de setembre, però els resultats no foren satisfactoris. Així es dedueix de la carta que, de Tortosa estant, escriví, el 29 de novembre de 1816, al batlle altafullenc en la qual reclamava el pagament del cens de la taverna i exigia que els vilatans anessin a coure el pa al forn senyorial:

“Magnífico Ayuntamiento. El cumplimiento de mi obligación en el desempeño de los muchos y graves asuntos de mi empleo público me hacen cuasi olvidar los míos propios, uno de ellos es contestar a la contestación que me dio su secretario de Vm. siendo así que yo escribí a Vm. y no a su secretario, del 22 de julio de este año, en el que dice ignora Vm. quien comete el exceso de dejar de ir a mi horno a cocer el pan y que se le diga para obrar de justicia, a fin de que vayan a cocer el pan a mi horno. Que en cuanto al censo de cinco libras, diez sueldos, le digo de que dimana para ir con toda armonía. Dejan de ir a cocer pan a mi horno, las casas de la mayor parte de los individuos de ese Ayuntamiento que es regular no lo ignoran los mismos al decirles quienes más de la villa dejan de acudir al mismo, sería relación larga, que no me incumbe manifestar, mayormente dando Vm. el exemplo de la inobservancia de lo estipulado entre ese común y particulares con mis pasados. El censo de las 5 libras, 10 sueldos dimana, como Vm. no debe ignorar, de la taberna, Vm. ha pagado este censo hasta pocos años hace y quizá en algunos desde entonces había ese Ayuntamiento disfrutado del beneficio que la misma le produce en algunos años. Espero que con lo dicho providenciará Vm. el que todos los vecinos acudan a cocer su pan a mi horno e igualmente Vm. mande a su depositario pague a mi apoderado el censo anual de las referidas 5 libras 10 sueldos de todos los años que lo adeudan, de lo contrario sentiré tener que representar a la superioridad, haciendo ver que Vm. no cumple con lo convenido, ni da cumplimiento al decreto de S.M. de 14 setiembre 1814 en el que reintegra a los llamados señores jurisdiccionales en la percepción de todas las rentas y emolumentos que disfrutaban antes de la guerra”.⁽⁶⁶⁾

L'ajuntament respongué la carta del marquès el 13 de desembre, i en l'escrit demostra prou intel·ligència ja que sense negar els drets del senyor els qüestiona i dóna llargues a l'assumpte:

“M: I: S. Respecto a que en esta pasada guerra se han traspapelado los documentos más importantes. No puede el actual Ayuntamiento saber lo estipulado sobre el horno y censo de 5 libras 10 sueldos. Baxo cuya inteligencia duda se recaben facultades para obligar a los vecinos de este pueblo a que acudan a cocer el pan al horno que V.S. insinúa, ni el depositario a pagar dicho censo. Porque se trata de intereses públicos de los que no pasan de ser meros administradores los individuos de este Ayuntamiento. Y por lo mismo dexan a la sabia comprensión de V.S. el pesado pulso con que en todos y por todos deben proceder. Baxo cuya constante inteligencia, si V. S. tiene la bondad de prevenir y mandar a su mayordomo para que

66. AMA. Actes de l'any 1817. Carta del marquès de Tamarit datada a Tortosa el 29 de novembre de 1816.

facilite testimonio o fiel traslado de los documentos concernientes a las demandas de V. S. podrá en pronto acrisolarse toda duda y vencer la ignorancia que ahora por desgracia predomina. Y esté V. S. muy bien persuadido que muy remota toda cabilación se procurará complacerle en todo y por todo lo que sea conforme a razón y justicia. Pues que este Ayuntamiento siempre ha venerado y estará siempre sumiso al Real Decreto de S.M. del 14 de setiembre 1814 y también muy propenso a complacer a V.S. en cuanto depende de sus facultades”.⁽⁶⁷⁾

El marquès, davant el sí, però no, dels altafullencs, exigí novament per cartes datades a Tortosa el 23 de març i el 14 de maig de 1817, el compliment de les obligacions de les quals, segons la seva opinió, era creditor. Davant la insistència senyorial era impossible seguir fent el despistat i a la fi el regidor degà Baltasar Camps es decidí a convocar els veïns més representatius per tractar conjuntament les demandes i pretensions del marquès; la reunió tingué lloc l'1 de juny i els assistents, unànimes amb la corporació municipal, convingueren que les pretensions del senyor eren excessives i acordaren consultar un advocat per informar-se si el marquès tenia els drets que exigia en els seus escrits.⁽⁶⁸⁾

Desconeixem com evolucionaren les coses a partir de la reunió de l'1 de juny, però sabem que el 23 d'agost de 1818 comparegué davant l'ajuntament una representació popular que manifestà a la corporació la voluntat de la població de no pagar al marquès el cens de la taverna ni dur a coure el pa al forn del senyor.⁽⁶⁹⁾

Les senyories durant el Trienni Liberal

El triomf del moviment de Cabezas de San Juan comportà el restabliment de l'obra legislativa gaditana i amb ella la renovació dels conflictes socials entorn dels senyorius, especialment des del 19 de juliol de 1820 que el diputat aragonès Romero Alpuente presentà una proposició “*para que se trajese y dejare sobre la mesa el expediente promovido sobre la duda de si el decreto de 6 de agosto de 1811 acerca de señorías comprende la abolición de los derechos territoriales*”.⁽⁷⁰⁾ Restava clar, doncs, que el litigi ara no se centraria en la jurisdicció ans en la renda, i de forma indirecta a través de la qüestió dels títols, en la mateixa propietat senyorial de la terra. La restauració del decret de 6 d'agost de 1811 tornà a posar damunt la taula el tema del contracte entre senyors i vassalls i davant les reclamacions de llurs rendes per part dels primers l'ambient tornà a enrarir-se.

El marquès de Tamarit, certament, exigí de nou el pagament de les rendes senyorials, però la gent no li féu cas i s'abstingué de pagar-les-hi. L'ajuntament d'Altafulla, dominat com estava per la burgesia liberal del poble, presentà l'as-

67. AMA. Carta de l'Ajuntament d'Altafulla al marquès de Tamarit, del 13 de desembre de 1816.

68. AMA. Acts municipals de 1817, sessió de l'1 de juny.

69. AMA. Actes municipals de 1818, sessió de 23 d'agost.

70. HERNÁNDEZ, Francisco J., *La abolición*, p. 209.

sumpte davant les Corts el mes de setembre⁽⁷¹⁾ i en l'escrit demanà la supressió del delme i que es declarassin abolits el lluïisme i la resta de prestacions procedents del domini directe, tret del cens emfitèutic, i que, en el cas de no considerar-se compresa en l'abolició la tasca es facilités la seva reducció mitjantçant el permís per aportar el capital a base de paper liquidat a càrrec de l'Estar al 3 per 100 i que el producte i valor dels fruits fos fixat pel que havien assolit en el darrer quinquenni i segons el parer de perits.⁽⁷²⁾

El marquès de Tamarit per tal d'aconseguir recaptar els drets senyorials, no dubtà pas a actuar judicialment contra alguns dels principals caps de l'oposició i així, el 30 de juliol de 1821, demandà a Andreu Baradat i Pere Soler; del primer deia que s'havia negat a pagar la catorzena part dels fruits d'una finca de quinze jornals, i del segon que havia fet el mateix respecte de la vint-i-vuitena part dels fruits d'un hort de dos jornals. Ambdós propietaris protestaren, el 4 d'agost, davant el notari Salas, de Tarragona, i argumentaren, entre d'altres raons, que el marquès, essent senyor jurisdiccional com era, i segons els articles, 4t. i 5è de la llei del 6 d'agost de 1811, no podia rebre les parts de fruits que exigia si abans no presentava els títols d'adquisició "*por los cuales resulte percibirlos como una propiedad particular*".⁽⁷³⁾

Les Corts intentaren superar els defectes del decret d'agost de 1811 amb la llei de 3 de maig de 1823, l'article primer de la qual indicava que era promulgada "*para evitar dudas en la inteligencia del Decreto de las Cortes Generales y Extraordinarias de 6 de agosto de 1811*". La llei de 1823 declarava abolides les prestacions encara que aquestes estiguessin corroborades per contracte, per costum immemorial o per cartes de població, al temps que també ho eren les regalies i els drets, l'origen dels quals radicava en els títols jurisdiccional i feudals".⁽⁷⁴⁾ No cal dir que l'eficàcia de la disposició legislativa fou minsa atès que el seu promulgament es realitzà quan ja les tropes franceses del duc d'Orleans havien penetrat a Espanya; el seu valor restà reduït a la normativitat i a res més.

Les senyories de 1823 a 1837

La restauració de l'absolutisme comportà el retorn del vell sistema. La Regència promulgà la R.C. de 15 d'agost de 1823 per la qual, i en nom de Ferran VII, es disposava que

"...los señores territoriales y solariegos, conforme a lo prevenido en la de quince de setiembre de mil ochocientos catorce, sean reintegrados en el goce de sus señoríos territoriales y solariegos según lo tenían en la época anterior al siete de marzo de mil ochocientos catorce, sean reintegrados en el goce de sus señoríos

71. ARTOLA, Miguel, *La España de Fernando VII*, p. 143.

72. HERNÁNDEZ, Francisco J., *La abolición*, p. 235.

73. AHT. PT. Sig., 849, f. 142.

74. MOIXÓ, Salvador de, *La disolución*, p. 132.

territoriales y solariegos según lo tenían en la época anterior al siete de marzo de mil ochocientos veinte, o lo debían tener por virtud de aquellos, y he venido también en resolver que las prestaciones de que habla la misma Real Cédula respectivas a los tres años de la llamada constitución se satisfagan por duodécimas partes en los doce años sucesivos, a contar desde la publicación de la presente resolución”.⁽⁷⁵⁾

Amb el daltabaix del sistema constitucional, el marquès se'n sortí amb la seva i així, el 23 d'abril i el 5 de maig de 1824, respectivament, reconeixia haver rebut de la vídua d'Andreu Baradat i de Pere Soler, 309 lliures, 10 sous i 4 diners i 309 lliures, 17 sous i 10 diners per part de fruits.⁽⁷⁶⁾

Alguns hisendats liberals, com el Dr. Tomàs Vives i Plana i els seus hereus, s'atreverien a plantar-li cara i mantingueren amb ell, per qüestió de principis, un plet llarguíssim. En el cas de Vives i els seus successors, els Yxart, el fet girà entorn de la pretensió marquesal de cobrar la part de fruits de dues finques; el plet sobre el reconeixement de domini senyorial es veié a la sala segona del civil de la Reial Audiència de Barcelona, la qual pronuncià sentència, el 23 de desembre de 1831, en el sentit de condemnar Josep-Francesc Yxart i Pi,⁽⁷⁷⁾ com a administrador del menor d'edat Francesc de Paula Yxart i Vives, a confessar i reconèixer el domini directe del marquès de Tamarit sobre una peça de terra de deu jornals –part horta i part vinya– al terme de Ferran, a la prestació de l'onzena part de tots els fruits, quant a la porció reduïda a horta, i la setena part pel que feia a la resta; també havia de fer la confessió i reconeixença respecte de la meitat del mas d'en Ponç, les terres del qual, a excepció de quatre jornals de vinya, havien de prestar-li la setena part dels fruits.⁽⁷⁸⁾ Yxart apel·là la sentència, però, el 3 d'octubre de 1833, l'Audiència tornà a fallar en contra seva i confirmà el que havia dictaminat el desembre de 1831.⁽⁷⁹⁾ Malgrat la sentència, Yxart no donà satisfacció plena al marquès i això li comportà altres conflictes amb ell. Hom es pregunta el perquè de l'entossudiment de Josep-Francesc Yxart enfront de Joan de Montserrat, ja que el més fàcil hauria estat pagar i enllestir l'assumpte, i l'única explicació possible és la de la repugnància del burgès liberal a sotmetre's a un clar representant de l'Antic Règim com era el marquès de Tamarit.

Amb la mort de Ferran VII el règim liberal tornà al poder i, després d'un silenci de tres anys, afrontà la qüestió senyorial en les Corts Constituents de 1836 on es presentà una moció sol·licitant el restabliment del decret del 6 d'agost de 1811 i la llei del 3 de maig de 1823. Les discussions al Congrés finalitzaren amb la llei del 26 d'agost de 1837 que incorporà definitivament les se-

75. *Ibid.*, p. 261.

76. AHT. PT. Sig., 889, f. 136 i 146.

77. Pel que fa a aquest personatge vegeu Salvador-J. Rovira, *Josep-Francesc Ixart i Pi (1784-1852). Un burgès català de la primera meitat del segle XIX*, Barcelona, Editorial Rafael Dalmau, 1990.

78. AYA (Arxiu Yxart d'Altafulla). Sentència de l'Audiència de Barcelona.

79. AYA. Sentència de l'Audiència de Barcelona.

nyories jurisdiccionals a l'Estat i deslliurà als seus habitants de la prestació de censos i altres càrregues feudals. El marquès de Tamarit degué pensar que, com en les ocasions precedents, recuperaria els seus drets, però aquest cop la derrota fou definitiva ja que la causa carlina en què havia posat les seves esperances no reeixí pas.

Aproximació a les rendes senyorials

Dissortadament la informació que tenim dels drets senyorials del marquesat de Tamarit sota Joan de Montserrat no és molt abundant per la qual cosa només podem fer una aproximació.

Coneixem l'arrendament dels drets senyorials del Baix Gaià (Altafulla, la Nou, la Riera, Virgili, Tamarit, Ferran, Molnars i Cocons) atorgat a Francesc Calaf, comerciant de Tarragona, per un termini de quatre anys i al preu anual de 6.250 lliures.⁽⁸⁰⁾ A aquest ingrés se n'han d'afegir d'altres com, per exemple, el forn de pa d'Altafulla que l'any 1803 fou arrendat per 100 lliures,⁽⁸¹⁾ les herbes dels termes de la Riera i Montoliu, cedits, el 1819, per 120 lliures,⁽⁸²⁾ i els diners ingressats en concepte d'entrades per establiments de terres i solars (tenim notícia d'una de 150 lliures, el 1802, i d'una altra de 400 lliures, el 1804).⁽⁸³⁾

Pel que fa als llüïsmes la informació que posseïm no és pas més abundant ja que es redueix al cobrament d'endarrerits corresponents a finques ubicades a la Riera, pagats l'any 1832, i que suposaren, en conjunt, un ingrés a la caixa marquesal de 7.855 lliures.⁽⁸⁴⁾

Tot plegat ens fa pensar que els diversos drets senyorials en el primer terç del segle XIX devien suposar un ingrés mitjà anual d'unes 15.000 lliures.

Si comparem els ingressos obtinguts dels drets senyorials amb els aconseguits de les propietats particulars i de les reserves senyorials, veurem que els primers superen en molt els segons i per això no ens ha d'estranyar que Joan de Montserrat lluités per mantenir la condició de senyor jurisdiccional ja que la seva pèrdua li suposava una disminució molt considerable de les seves rendes.

LA RELACIÓ AMB ANTONI DE MARTÍ I FRANQUÈS

Antoni de Martí i el marquès de Tamarit mantenien contactes cordials i això tant a causa de l'amistat que ja tenien els seus pares com pel fet de ser contemporanis, altafullencs i nobles.

80. ACVE. Sig. VI, 2/2, f. 105.

81. AHT. PT. Sig.: 921, f. 45.

82. AHT. PT. Sig.: 998, f. 59.

83. ACVE. Sig. VI, 2/2, f. 170; VI, 2/3, f. 76.

84. AHT. PT. Sig.: 999, f. 1; 1003, f. 21, 22, 62, 63, 66v, 76v, 78v, 80, 81v, 82, 83v, 84v, 90v, 95, 111v, 114, 125 i 131v.

La seva bona relació resta demostrada per les nou cartes creuades entre ells que es conserven –originals les del marquès i còpies les de Martí– en el Fons Martí, de l’Hemeroteca Municipal de Tarragona, i que ben segur només són la resta d’una correspondència molt més abundant.

Les dues primeres cartes conservades són del marquès de Tamarit i foren escrites, en un to molt amical, e[ls] 5 i 9 de juliol de 1781; fan referència a diverses sumes de diners i a unes calaixeres que sembla ha de fer-li fer Martí.⁽⁸⁵⁾

La tercera carta també és del marquès i fou escrita a Barcelona, de camí vers Vic, el 4 d’abril de 1805; fa referència a un magatzem de Tarragona, propietat del marquès, que sembla que vol llogar Martí.⁽⁸⁶⁾

La següent epístola és del marquès de Tamarit i està datada a Tortosa el 29 de juny de 1828. Va dirigida a Francesc de Martí i Móra i el motiu no és altre que demanar-li què va fer en el bateig del seu fill, efectuat per l’arquebisbe Creus, de Tarragona, ja que la seva filla Maria Ignàsia és a punt de tenir un fill i voldria que fos batejat per l’arquebisbe; no s’oblida de donar records a Antoni de Martí i acaba l’escrit amb aquestes paraules: “*dispon con franqueza de la fina voluntad que te profesa tu amigo*”.⁽⁸⁷⁾

La cinquena carta així mateix s’escriu a Tortosa: el 18 d’abril de 1830. La motivà el fet de donar a conèixer a Antoni de Martí, “*dado la amistad de V. y Sres. hijos*”, la mort de la marquesa Lluïsa esdevinguda el dia 2.⁽⁸⁸⁾

Martí es troba, pel desembre de 1830, amb què una part de la casa que té a Ardenya amenaça ruïna per la qual cosa cal fer-li un contrafort, i com que la base descansarà sobre un terreny del marquès li escriu, el dia 7, per demanar-li permís per poder-ho fer.⁽⁸⁹⁾

El 3 d’abril de 1831 el marquès de Tamarit, d’Altafulla estant, escriu una carta a Martí en un to força oficial –ben segur que només la signà– ja que serveix per reclamar-li els lluïsmes pendents dels béns de la casa de Vallgornera a la Riera, els quals havia adquirit Martí.⁽⁹⁰⁾

Joan de Montserrat, abans del novembre de 1831, degué enviar una carta a Martí sobre el capbreu de la Riera ja que aquest li respon (és la darrera carta de l’epistolari entre ambdós), el dia 4, dient-li que per Sant Martí el seu fill Francesc anirà a Altafulla i que aprofitarà el sojorn per entrevistar-se amb ell a fi de tractar l’assumpte de la capbreuació i “*arreglar los laudemios de los bienes que fueron de la casa de Bernardo Martí*”.⁽⁹¹⁾

85. HMT. Fons Martí, doc. 94 i 195.

86. HMT. Fons Martí, doc. 214.

87. HMT. Fons Martí, doc. 650.

88. HMT. Fons Martí, doc. 750.

89. HMT. Fons Martí, doc. 495.

90. HMT. Fons Martí, doc. 826.

91. HMT. Fons Martí, doc. 825.

CLOENDA

El marquès de Tamarit és un prototipus del noble de l'Antic Règim que davant els canvis de l'edat contemporània, s'aferra als seus privilegis i es manifesta contrari a qualsevol evolució.

Conservador en les seves idees,⁹² com molt bé ho demostrà a les Corts de Cadis, es mantingué fidel a la manera de viure dels seus avantpassats i contraposat en tot moment a les noves idees sorgides de la Revolució Francesa.

La seva manera oposada a tot allò que no fos la continuïtat pura i dura de la seva manera d'entendre les coses, el féu topar amb els seus vassalls i molt especialment amb els altafullencs ja que a Altafulla, gràcies al comerç amb les colònies americanes, s'havia desenvolupat un nucli burgès força considerable que controlava la corporació municipal i participava de la ideologia liberal.⁽⁹²⁾

Joan de Montserrat amb les seves actuacions encaminades a restaurar i no innovar, es guanyà la tírria de la majoria de les persones que vivien en les seves senyories i particularment d'aquells que tenien idees liberals els quals el motejaren amb el mal nom de *Pilat*.⁽⁹³⁾

La seva manera de ser conservadora el dugué a situar-se en el bàndol dels partidaris de l'infant Carlos María Isidro de Borbón i, com ja havia fet durant el Trienni Liberal, s'absentà de Catalunya i s'establí a Ciutat de Mallorca on morí el 8 de maig de 1844.

92. Vegeu Salvador-J. ROVIRA, "Los comerciantes de Altafulla (segunda mitad del siglo XVIII)", *Estudis Altafullencs*, 2 (1978), p. 29-92.

93. AGA (Arxiu Gatell d'Altafulla). Diari de Ramon-Josep Alomà, p. 16.